ऋगयनम् । केचिदेतन्नियमार्थं वर्णयन्ति, पूर्वपदात् सञ्ज्ञायामेव णत्वं नान्यत्र इति । [1]समासेऽपि हि समानपदे निमित्तनिमित्तिनो[2]र्भावादस्ति पूर्वेण प्राप्तिः इति स च नियमः [3]पूर्वपदसम्बधादुत्तरपदस्थस्यैव णत्वं निवर्तयति, चर्मनासिकः इति, न [4]तद्धितपूर्वपदस्थस्य, [5]खारपायणः, मातृभोगीणः, [6]करणप्रियः इति । अगः इति योगविभागेन णत्वप्रतिषेधः,[7] न नियमप्रतिषेधः इति । अपरे तु पूर्वसूत्रे समानमेव यन् [8]नित्यं पदं तत् समानपदम् इत्याश्रयन्ति, समानग्रहणात् । तेषामप्राप्तमेव णत्वमनेन विधीयते । समासे हि पूर्वपदोत्तरविभागादसमान[9]पदत्वमप्यस्ति इति[10] ॥

वनं पुरगामिश्रकासिध्रकाशारिकाकोटराग्रेभ्यः । (४/१०३०)

पूर्वपदात् सञ्ज्ञायाम् इति वर्तते । पुरगा मिश्रका सिध्रका [11]शारिका कोटरा अग्रे इत्येतेभ्यः पूर्वपदेभ्यः उत्तरस्य [12]वननकारस्य णकारादेशो भवति सञ्ज्ञायां विषये । पुरगावणम् । मिश्रकावणम् । सिध्रकावणम् । शारिकावणम् । कोटरावणम् । अग्रेवणम् । 'सिद्धे सत्यारम्भो नियमार्थः' (का. प. ६२), एतेभ्य एव [13]परस्य वननकारस्य [14]णकारादेशो भवति, नान्येभ्यः इति । [15]कुबेरवनम् । [16]शतधारवनम् । असिपत्रवनम् ॥

प्रनिरन्तःशरेक्षुप्लक्षाम्रकार्ष्यखदिरपीयूक्षाभ्योऽसञ्ज्ञायामपि । (५/१०५०)

[17]प्र निर् अन्तर् शर इक्षु प्लक्ष आम्र कार्ष्य खदिर पीयूक्षा इत्येतेभ्यः उत्तरस्य वननकारस्य [18]सञ्ज्ञायाम् असञ्ज्ञायामपि णकारादेशो भवति । प्र – [19]प्रवणे यष्टव्यम् । निर् – [20]निर्वणे प्रतिधीयते । अन्तर् – [21]अन्तर्वणे । शर – शरवणम् । इक्षु – इक्षुवणम् । प्लक्ष – प्लक्षवणम् । आम्र – आम्रवणम् । कार्ष्य – कार्ष्यवणम् । खदिर – खदिरवणम् । पीयूक्षा – पीयूक्षावणम् ॥

विभाषौषधिवनस्पतिभ्यः । (६/१०५१)

[22]वनम् इत्येव । ओषधिवाचि यत् पूर्वपदं वनस्पतिवाचि [23]च तत्स्थान् निमित्ताद् उत्तरस्य वननकारस्य णकार आदेशो भवति विभाषा । ओषधिवाचिभ्यस्तावत् – दूर्वावणम्, दूर्वावनम् । मूर्वावणम्, मूर्वावनम्[24] । वनस्पतिभ्यः – शिरीषवणम्, शिरीषवनम् । बदरीवणम्, बदरीवनम् ।

[९४७] द्व्यक्षरत्र्यक्षरेभ्य इति वक्तव्यम् । (म.भा. ३.४५५)

इह मा भूत्, देवदारुवनम् । भद्रदारुवनम् ।

[९४८] इरिकादिभ्यः प्रतिषेधो वक्तव्यः । (म.भा. ३.४५५)
इरिकावनम्[25] । [26]मिरिकावनम् ।

फली वनस्पतिर्ज्ञेयो वृक्षाः पुष्पफलोपगाः ।
ओषध्यः फलपाकान्ता लतागुल्माश्च वीरुधः[27] ॥

सत्यपि भेदे वृक्षवनस्पत्योरिहाभेदेन ग्रहणं द्रष्टव्यम् ॥

---

1. समासपदेऽपि इ. 2. भेदात् ब. 3. पूर्वपदाभिसम्बन्धात् क. 4. तु इत्यधिकम् ब. 5. खारपावणः इ. 6. पितृभोगीणः इत्यधिकम् इ.ह. 7. अयं इत्यधिकम् क. 8. नित्यं नास्ति ब. 9. पदवत्त्वम् क. 10. तन् न गृह्यते इत्यधिकम् क. 11. सारिका इ. 12. वन नास्ति क. 13. उत्तरस्य ब.क.इ.ह. 14. णकारो क. 15. तेन इत्यधिकम् इ.ह. 16. शरध्मवनम् इ, कर्णिकारवनम् ड. 17. वनमिति वर्तते इत्यधिकम् क.इ.ह. 18. सञ्ज्ञायाम् नास्ति इ. 19. प्रवणम् ब.ड. 20. निर्वणम् ड, निर्वणः क. 21. अन्तर्वणम् ड. 22. वनमिति वर्तते क. 23. च नास्ति ब. 24. महारावणम् महारावनम् इत्यधिकम् इ. 25. इषिकावनम् इत्यधिकम् इ. 26. तिमिरकावनम् ब, तिमिरवनम् क.ह.ड. 27. इति इत्यधिकम् इ.ह.